

Glossa Iuridica

VIII. évfolyam

KÜLÖNSZÁM

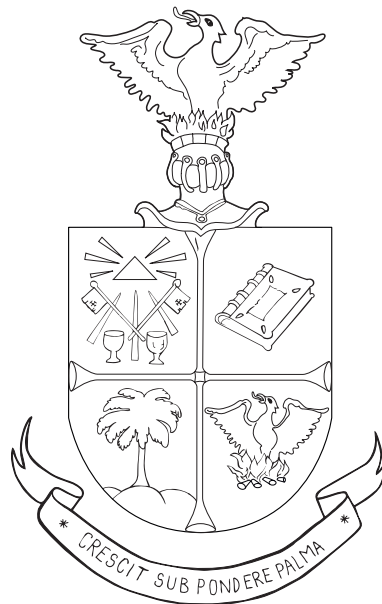

Glossa Iuridica

VIII. évfolyam

KÜLÖNSZÁM

VÍRUS ÉS ETIKA

Budapest, 2021

Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar

A JÁRVÁNYOK SZEREPE ÉS KEZELÉSE AZ ÓSZÖVETSÉGBEN

RIXER ÁDÁM
egyetemi tanár (KRE ÁJK)

1. Bevezetés

A COVID-19 koronavírus járvány 2020 tavaszán olyan világméretű járvánnyá fejlődött, amelynek eme tanulmány írásakor még nem is látjuk a végét: a korlátozások feloldása, az „élet teljeskörű újraindulása” még várat magára. Ez az időszak különösen élesen veti fel azokat a kérdéseket, amelyek a fejlett világ társadalmában a jogok és materiális javak folyamatos bővülése és a valálatalanság stabilizálódása mellett a tematizált közbeszédnek csupán megtűrt, ’kulturális érdekességgé’ redukált tárgyaiként vannak jelen: *Mi az alapvető, elsődleges oka a létezésnek? Miért történik velem mindaz, amin eddig átmentem, s az, amivel majd csak ezután kell szembenéznem? Ki vagyok én? Mivel tartozom a szűkebb és tágabb közösségemnek? Mit jelent jól szeretni magamat, a másik embert és Istent? Van-e sorrendisége ezen kapcsolatoknak? Mivel tartozom a tárgyi környezetemnek, az engem körülvevő természetnek? Miért? Van-e választásom mindezekkel kapcsolatosan?*

Jelen tanulmány *közvetlen célja* a járványokkal és más hasonló jelenségekkel kapcsolatos ószövetségi előírások vázlatos ismertetése, bemutatva egy igen összetett, körültekintően megalkotott és logikailag zárt normatömeget, amely – nem elhanyagolható módon – egyúttal az emberi történelem első ismert, – a betegségek, járványok kezelésére is vonatkozó – átfogó szabályozása. *Közvetett célja* pedig annak bemutatása, hogy hol is helyezhetőek el Isten nagy tervében a testi szenvedések, általánosságban a különféle nehézségek? Olyan kérdések merülnek fel ebben a tágabb kontextusban, minthogy „Lehet-e bármi értelme egy betegségnek?”, „Ki okozza a szenvedést?”, „Minden nehézség mögött Sátán áll?”, „Milyen kapcsolatban áll a szenvedés, a betegség a bűnnel?”, „Milyen értelmes, a Bibliában is fellelhető, és szeretetből fakadó oka lehet annak, hogy Isten megengedi, hogy beteggé váljunk?”, „Hogyan kapcsolódnak össze a betegségek, járványok és a különféle ószövetségi áldozatok?”, „Minek az előképe az Ószövetség mindahány testi és lelki tisztasággal kapcsolatos előírása, mi felé mutatnak ezek a rendelkezések?”.

E munka egyúttal elvégzi annak bemutatását is, hogy milyen alapvető sajátosságai vannak azoknak a rendelkezéseknek, amelyek Isten zsidókkal,

illetve a teljes emberiséggel kötött szövetségében jelennek meg; milyen normatípusok ezek, s milyen szankciók kapcsolódnak hozzájuk. Miként képesek a jogi, erkölcsi és vallási elvárások egyetlen normatömegbe olvadva, szétválaszthatatlanul érvényesülni? S mit jelenthet mindez a ma embere számára?

1.1. A feldolgozás módszere és a tanulmány szerkezete

Szűkebb témánk feldolgozása, bemutatása és értékelése során is érvényesítenünk kell azokat a követelményeket, amelyek minden bibliai téma értelmezése során megkerülhetetlenek: fel kell tárunk a vizsgált téma szempontjából releváns igerészeket (verseket), majd pedig ezek tágabb történeti, kulturális kontextusát (*mit jelentettek ezek akkor?*), meg kell vizsgálnunk az adott szövegrészek, illetve a tágabb téma teljes bibliai kontextusát (*mit mond még a témáról a Biblia?*), továbbá biztosan meg kell állapítanunk, hogy a konkrét előíró rendelkezések vagy éppen történetek mögött milyen lelki alapelvek húzódnak meg, hogy *milyen szerepet tölt be az adott 'intézmény' Isten üdvtervében*. Ezek elvégzése után érdemes feltennünk magunknak azt a végső kérdést, hogy mit is jelent ez reám nézve, *mindez hol jut jelentőséghez az én személyes életemben*, és általánosságban, a mai olvasók életében?¹

A tanulmány is többé-kevésbé ezt a sorrendet követi: ad egy rövid áttekintést és értékelést arról a *jogias* formáról, amelyben a járványokkal, betegségekkel kapcsolatos 'rendelkezések', normák döntő többsége megjelenik (2. fejezet), majd ezt követően ismertetésre kerülnek maguk a vonatkozó bibliai szabályok (3. fejezet), és azt is megvizsgáljuk, hogy Isten tervében – még mindig a Biblia, s azon belül is az Ószövetség által alátámasztott módon, abból jól levezethetően – hol, milyen módon jut szerep az életünkben a betegségeknek, járványoknak (4. fejezet), s milyen is a helyes hozzáállás (5. fejezet). Majd pedig, a tanulmány végén egy rövid összefoglalás tesz kísérletet arra, hogy mindezeket összefésülje, a 'helyükre rakja' – lehetővé téve, hogy kirajzolódjon a 'nagy kép'.

E munka alapvetően ismeretterjesztő igényű, ami nem jelentheti a mondandó teológiai és egyéb tudományok általi megalapozásának hiányát, a pontosság igényének elvetését, azonban például az egyes fogalmak héber, illetve görög megfelelőjének rögzítésétől – néhány esetet leszámítva – eltekintettünk, így kerülve el a szöveg túlterhelését, az olvasás jelentős megnehezülését. Itt jelezzük, hogy az egyszerűség kedvéért a tanulmányban *a legtöbb esetben a Szent István Társulat 2013-as Biblia-fordítását* használtuk.

1 HAYS, Richard B.: *The Moral Vision of the New Testament. A Contemporary Introduction to New Testament Ethics*. New York, T & T Clark International, 1997, 212.

2. A történeti és jogi kontextus. Az ószövetségi szabályok sajátosságai

A betegségekkel, járványokkal kapcsolatos ószövetségi szabályok helyes értelmezéséhez legalább két körülményt legalább nagy vonalakban ismernünk kell. Az első a természeti közeg és ahhoz kapcsolódóan a közegészségügyi állapotok kontextusa, míg a második a betegségekkel stb. kapcsolatos szabályok *speciális* történeti-jogi kontextusa. Ez utóbbi arra utal, hogy Izráel vizsgált témánk szempontjából lényeges szabályai olyan törvénykódexekben lettek összegezve, amelyekben Isten Mózesen keresztül jelentette ki akaratát a (pusztában vándorló) zsidó népnek.

A természeti kontextus jól ismert: bár nem tudjuk beazonosítani a pusztai vándorlás valamennyi állomáshelyét (lásd a 4Móz 33,1-49-ben az útvonalat és a 40 helynevet), az nyilvánvaló, hogy legnagyobb részben *a megművelt, illetve művelhető területektől távolabb, szélsőséges időjárási, illetve természeti körülmények között zajlott a vándorlás,*² s ugyanígy később, a következő évszázadokban is azt látjuk, hogy mindvégig az időjárási-természeti körülményeknek és a környező népek támadásainak szélsőségesen kitett helyzetről beszélhetünk.

A történeti-jogi kontextus legalább elemi szintű bemutatása egyrészt a járványokra és általában a betegségekre, különféle tisztátalanságokra vonatkozó szabályok *jellegetek, természetének, eredetének és akkori jelentésének jobb megértését szolgálja*, másrészt azonban rögzítenünk kell azt a tényt is, hogy – noha Krisztus áldozatával, az őbenne beteljesedő ígéretekkel az Ószövetség mint tétéles jog, a legtöbb élethelyzetre *közvetlenül* alkalmazandó és ténylegesen betartandó normatömeg hatályát veszítette – *azok a lelki alapelvek, amelyek e szabályok mögött húzódnak, továbbra is kötnek minket, továbbra is alapvető jelentőségűek a szív és a gondolkodásmód formálásában:* „A teljes Írás Istentől ihletett, és hasznos a tanításra, a feddésre, a megjobbításra, az igazságban való nevelésre; hogy az Isten embere tökéletes és minden jó cselekedetre felkészített legyen” (2Tim 3,16-17). Maga Jézus sem azért jött, hogy eltörölje, megszüntesse a törvényt, hanem hogy betöltse, illetve tökéletessé tegye (Mt 5,17).

A Szövetség mint biblikus-teológiai fogalom az Ószövetségben azt az egyedülálló viszonyt jelöli, amely Izraelt mint a választott népet Jahvéhoz fűzi.³ Ez a viszony Isten kegyes választásán alapul, amellyel maga Isten kötelezte el

2 BARTHA Tibor (szerk.): *Keresztény Bibliai Lexikon*. Budapest, Magyarországi Református Egyház Kálvin János Kiadója, 1993, 2. Pusztai vándorlás szócikk. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-keresztven-bibliai-lexikon-C97B2/p-CA415/pusztai-vandorlas-CA4DE/> (2020. 06. 18.)

3 A fogalomhoz lásd még: FROMM, Erich: *Pszichoanalízis és vallás*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1995, 39-50.

magát a nép partnereként, de úgy, hogy ő marad a szövetség Ura, és a viszony egyik részről sem mondható fel. Ezt a szövetséget az Ószövetség üdvtörténeti etiológiája (az oksági összefüggések vizsgálata) bizonyos, Mózes előtti szövetségekötések következményeként írja le: ilyen a Noéval kötött szövetség (1Móz 9, 8-17; már ez is „örök szövetség”) és az Ábrahámmal kötött szövetség (a körülmetélést, amely a szövetséghez tartozás jele, ez utóbbi szövetséggel hozzák kapcsolatba: 1Móz 17). Isten a Sinai hegyénél köt szövetséget az egész Izraellel (ez a voltaképpen „ószövetség”, a törvénnyel és a tízparancsolattal; 2Móz 20; 34); azután szövetséget köt Dáviddal (ez a messiási szövetség, mivel Dávid ígéretet kap, hogy az ő házásból származik majd a messiás, és Isten szavatolja, hogy Dávid háza örökké fennmarad; 2Sám 7); más, ószövetségi beszámoló, amelyek szövetségekötésről szólnak, inkább a már létrejött szövetség megújításai, és arra szolgálnak, hogy a népet hűsége intse. Központi jelentősége a Sinai-szövetségnek van: Izraelt a neki ajándékozott szeretet Jahve iránti engedelmes hűsége kötelezi.⁴

A Szövetség felajánlására 2Móz 19,3-6-ban kerül sor, ami egyben a Sinai-hegyi események kulcsa is: Mózes elindult Isten elé, az Úr pedig a hegyről így szól hozzát: „Ezt közöld Jákob házával és hirdesd Izrael fiainak: Láttátok, mit tettem az egyiptomiakkal, s hogy mintegy sasszárnyon hordoztalak benneteket, s ide hoztalak magamhoz. Ha tehát hallgattok szavamra és megtartjátok szövetségemet, akkor az összes népek között különleges tulajdonomná teszek benneteket, hiszen az egész föld az enyém. Papi királyságom és szent népem lesztek. Ezeket a szavakat add tudtára Izrael fiainak”. Ebből világosan kiderül, hogy *a)* Isten a világ és az ember felé akar fordulni, hogy *b)* Isten szabadító tettei megelőzték Izraelnek azt a lépését, mellyel Istenhez fordult, neki elkötelezve magát, továbbá, hogy *c)* fizikai *szabadságát* elnyerve Izraelnek erkölcsi kötelessége az, hogy szabadon elkötelezze magát a felajánlott életközösségre, s az ehhez fűzött ígéretnek megfelelően Jahve kezdeményezését pozitív módon megválaszolja⁵.

Lényeges, hogy a felajánlott szövetség elfogadására is sor kerül ugyanitt, ugyanekkor: „Mózes ezután lejött, kihirdette a népnek az Úr minden szavát és minden parancsát.” Az egész nép egy szívvel felelte: „Az Úr minden szavát megtartjuk, amelyeket hozzánk intézett” (2Móz 24,3).

A héber nyelv *ugyanazt a szót használja a nemzetközi szerződésre, mint az Isten és népe közti szövetségre*. De ugyanígy hasonlóság van az ókorban általánosan alkalmazott jogi formulák és az ószövetségi szövetség(ek) között:

4 RAHNER, Karl – VORGRIMLER, Herbert: *Teológiai kishótár*. Budapest, Szent István Társulat, 1980, 688.

5 HUBERT János: *Ószövetségi egzegézis I*. Eger, k. n., 1976, 58.

nyelvezetük, formájuk és eszmeiségük is meglepő hasonlatosságot mutat. A legfeltűnőbb hasonlóság az adott korszakban nemzetközileg legáltalánosabban használt szerződések és az ószövetségi szövetségek között szerkezetükben, formájukban van; ma úgy mondanánk: *azonos szerződésminta alapján készültek*. Ez a „[szövetségi] jog az, mely rokonságban áll egyéb keleti törvénygyűjteményekkel (az Urból származó jogszabályok, Codex Hammurabi; asszír, hettita jog stb. szerkezetével és nyelvezetével)”,⁶ s amely konkrétan az ókori keleten akkor már szokásos felségjogi vagy hűbéri szerződések mintájához igazodik.⁷ Az említett ókori minták a Kr. e. 18. században már biztosan léteztek.

A hettiták által alkalmazott klasszikus közel-keleti szerződés hat részből állt:⁸

1. előszó, amely megnevezi a szerződés készítőjét;
2. történeti bevezetés, amely a feleknek a szerződéskötést megelőző kapcsolatát beszéli el;
3. kikötések: a – tipikusan alá-fölérendeltségi viszonyban álló felek kötelezettségeinek (kölcsönös kötelezettségeinek) felsorolása;
4. az irat záradéka: bemutatja a szerződést, és kötelezi az alávetett felet, hogy meghatározott időközönként elolvassa;
5. az istenek felsorolása: ők a szerződés tanúi; továbbá
6. átkok és áldások, amelyek betegséggel, halállal, száműzetéssel stb. fenyegetik az alávetett felet, ha megszegi a szerződést, de jólétet és áldást ígérnek számára, ha hűséges marad.

Az ószövetségi szerződéseknek [illetve azok összefoglalásának, így leginkább a 2Móz 19-24-nek és a Második Törvénykönyvnek (5Móz)] nagymértékben hasonló, bár nem teljesen azonos a szerkezete. Például az egyistenhit miatt – érthető módon – nem szerepel az istenek felsorolása, csupán az egyetlen élő Isten hangsúlyos megjelenítésére kerül sor.

A szerződések és a szövetségek történeti korban mindig a két fél viszonyának történetével kezdődnek, és a szövetség szerzőjének jóindulatát és irgalmát hangsúlyozzák: a hettita király úgy emlékezteti alattvalóját a kedvességére, hogy megengedi neki, lázadása ellenére továbbra is az alávetett ország királya maradhat.⁹ Isten hasonló hangnemben emlékezteti Izraelt a

6 NÁDOR Ferenc (szerk.): *Bevezető az ószövetségi szentírás keletkezés- és irodalomtörténetébe. I. rész.* Budapest, k. n., 1978, 229.

7 Lásd: MCENTIRE, Mark: *Struggling with God: An Introduction to the Pentateuch.* Macon, GA., Mercer University Press, 2008.; illetve RAHNER – VORGRIMLER i. m. 688.

8 ALEXANDER, David – ALEXANDER, Pat (szerk.): *Kézikönyv a Bibliához.* Budapest, Scolar Kiadó, 2014, 168; 2010-211.

9 Uo. 210.

kegyelmére: „Én vagyok az Úr, a te Istened, én hoztalak ki Egyiptom földjéről” (2Móz 20,2).

Mind a szerződésekben, mind a szövetségekben a feltételek alapja a feljebbvalótól meg nem érdemelt kegy. A kikötések vagy törvényi rendelkezések felsorolásai csak azután következnek, hogy az alávetett felet emlékeztetik ura érte tett, meg nem érdemelt kegyére. Elvárják tőle, hogy hálából engedelmeskedjék. Az Ószövetségben is hasonló látunk: mivel Isten megmentette Izraelt, utóbbinak hálából engedelmeskednie kell neki.¹⁰

A szerződés áldást és bőséget ígér, ha az alávetett fél engedelmeskedik, de átok száll rá, ha lázad. „Mivel a szerződések írói és az Ószövetség szerzői (szerzője) az emberi szív jó ismerői, több gondot fordítanak az átkokra, mint az áldásokra”,¹¹ megrázó képet festve a szövetség előírásait megszegők szenvedéseiről (lásd 5Móz 28,15-68).

Az áldásokkal kapcsolatban meg kell jegyeznünk, hogy Mózes, Isten embere, mielőtt népe bemegy arra a földre, amit az Úr ígért és készített nekik, „mintegy besulykolja népe szívébe a törvényadás hegyén kapott Tíz Parancsolat kapcsán az annak betartásából következő pozitívumokat, áldásokat”.¹² 5Mózes 7-ben olvashatjuk: „Ha tehát hallgattok ezekre a törvényekre, ha megtartjátok és teljesítitek azokat, akkor az Úr, a te Istened is hűségesen megtartja azt a szövetséget, amelyre esküt tett atyáidnak. Szeretni fog, megáld és megsokasít téged. [...] Távol tart tőled az Úr minden betegséget, mindazokat a súlyos egyiptomi nyavalyákat, amelyeket ismersz. Nem bocsátja rád [...]” (5Móz 7,12-13.15). Az áldások itt nem csupán jókivánságok, hanem nagyon is konkrét és megalapozott ígéretek. A Példabeszédek 1,20-33-ban később így szól az Úr: „Aki rám hallgat, biztonságban lesz, és nyugodtan, mert nem rettentí baj”.

A fentiek ellenére, miközben a zsidó törvénykönyv (a Tóra)¹³ formailag (szerkezeti elemeit tekintve) egészében, illetve egyes elemei felépítésében hasonlít más ókori nyugat-ázsiai törvénykönyvekre, számos előbbiektől eltérő sajátossága is van:

- Az egész törvénykönyvet Isten adta, nem pedig egy uralkodó.
- Tartalma nem korlátozódik a szűkebben vett jogi kérdésekre, a jogi, erkölcsi és vallási szabályok összeolvadva, zárt egységet alkotva vannak

10 Uo.

11 ALEXANDER – ALEXANDER i. m. 211.

12 *Imák, igék a koronavírus-járvány idején – a nagyvilágból és itthonról.* 1. Evangélikus.hu, 2020. 03. 18. <https://www.evangelikus.hu/rendkivuli-imadsagok-koronavirus-2020> (2020. 05. 02.)

13 A Tóra (héberül: תּוֹרָה *Tóra*, *Torá*, jiddis kiejtéssel *tojre*), vagy más néven a *Mózesi könyvek* vagy *Pentateuchus* a Biblia ótestamentumi részének első öt könyve.

jelen – ezzel is kifejezve, hogy *Isten az élet egészére ügyel, odafigyel*.¹⁴ Ezzel „szigorúbb vallási-etikai motiválásban túlszárnyalja a régi keleti törvényalkotást”.¹⁵ A Biblia nem csupán „néma tetteket”, illetve (korábbi) szabályokat soroló történeti munka: a cselekvésekhez – legyenek azok megtörtént események vagy éppenséggel jogi típusú magatartásmin-ták – erőteljes reflexiók kötődnek,¹⁶ a szöveg egésze – s azon belül a szűkebb témánk szempontjából lényeges szabálytömeg is jól láthatóan az absztrakció magasabb szintjét képviseli, és egyértelmű teológiai felépít-ménnyel bír.¹⁷ A jogi típusú szabályok, a hitigazságok, a történeti leírások, a kultikus rítusok előírásai és más hagyomány-elemek szoros kapcsolatot mutatnak: kölcsönösen feltételezik egymást, egymásra mutatnak, egymás hatását erősítik – a szövegben fellelhető normatípusok nem különülnek el egymástól éles – maihoz hasonló – határvonalakkal.¹⁸ Ez gyakorlatban is egy átfogó (isteni) természetjogot hoz létre: „Értelmezésünk szerint a természetjog nem jog, nem erkölcs és nem is vallás, hanem a három normarend együttműködésének egy élő mintázata. A természetjog műkö-dése során, figyelembe veszi a jogrend emberközpontú célját és egyúttal megoldásokat is nyújt gyakorlati kérdésekben az igazság koncepcióját szem előtt tartva. Mindezt úgy kell tennie, hogy az egész embert tartja szem előtt figyelemmel az emberi létezés értelmességére, az ember azon képességére, hogy cselekedetei mögött felismeri a »kell« jelentőségét és arra, hogy az ember csak a hit segítségével képes kielégíteni a teljeskörű önértelmezésre irányuló igényét”.¹⁹

- Ugyanaz a törvény vonatkozik mindenkire, bármi is legyen a társadalom-ban elfoglalt helye, pozíciója. Különösen a gyengéket és az elesetteket – a rabszolgákat, az árvákat, az özvegyeket, az idegeneket – védelmezik szigorú előírások.
- Az emberi élet magas fokú védelmét mutatja a pontosan meghatározott bűncselekményhez rendelt és jól definiált büntetés léte, valamint eme büntetések jellege is: ezek egy gondviselő, előre tekintő és irgalmas Isten

14 ALEXANDER – ALEXANDER i. m. 168.

15 NÁDOR (1978) i. m. 229.

16 NÁDOR Ferenc (szerk.): *Bevezető az ószövetségi szentírás keletkezés- és irodalomtörté-netébe. II. III. rész.* Budapest, k. n., 1979, 14-15.

17 Uo. 15.

18 NÁDOR (1979) i. m. 56.

19 PIZZORNI, Reginaldo: *Il diritto naturale dalle origini a S. Tommaso d'Aquino.* Roma, Studio Domenicano, 1985, 607. – idézi: BIRHER Nándor et al.: *Szabályozáskomplexitás. Glossa luridica,* 2020/1–2, 288.

törvényei (2Móz 22,26). A szankciók kapcsán egyébként is figyelembe kell vennünk, hogy akkoriban, *ha valaki nem vette figyelembe a 'karantén' szabályait, a teljes közösség közvetlen, fizikai létalapját veszélyeztette:* ezért a hasonló esetekre előírt halálbüntetés (megkövezés) nem valamifajta barbár kegyetlenség vagy lelki durvaság eredménye; pusztán az egyéni és közösségi túlélést szolgáló kikerülhetetlen lépés. E vonatkozásban különösen igaz, hogy a vizsgált jelenséget *első körben* saját korának feltételei, keretei között kell elhelyeznünk és vizsgálnunk, ennek hiányában ugyanis rendkívül téves – a valósággal szöges ellentétben álló – következtetésekhez juthatunk.

Amikor az egyes tételes rendelkezéseket olvassuk az Ószövetségben, feltétlenül tekintetbe kell vennünk ezt a *formailag* jogias, részben egyirányú rendelkezéseket tartalmazó, részben szerződészerű kapcsolatot, amely *tartalmilag* a (jog)viszony alanyainak *bensőséges* kapcsolatát rendezi, megkönnyítve azt, világossá téve a kötelezettségeket, lehetőségeket és a kapcsolat igen perspektivikus voltát is.

A Törvénykönyv rendelkezéseit – *s azon belül is témánk szempontjából kiemelt jelentőséggel Mózes 3. könyvét (a Leviták könyvét)* – Isten akarata szerint az egész népnek meg kellett ismernie. *De miért szerette volna Isten mindenképpen, a legaprólékosabb részletekbe menően is tudtára adni a népnek – egyebek mellett – a betegségekkel, járványokkal kapcsolatos rendelkezéseit?* Alapvetően azért, mert a fizikai gondoskodáson túl ezek a szabályok –, belesimulva a további, a legtágabban felfogott tisztasággal és szentséggel kapcsolatos szabályok kontextusába – érthetővé teszik Jézus halálának és áldozatának igazi jelentését is (Zsid 8; 10): a nép elbukott, s ennek közvetlen eredménye a halál fenyegetése, de Isten kegyelme – középpontba állítva a rituális tisztaság követelményét – lehetővé teszi a bűnök miatt bemutatott áldozatot, előbb tökéletlen, utóbb tökéletes formájában is (a Zsidóknak írt levél 8. és 10. fejezete hangsúlyozza, hogy Krisztus a legfőbb pap, aki felajánlja az áldozatot, és ő a végső áldozat, akinek a halála feleslegessé tesz minden további állatáldozatot).

Amint azt a továbbiakban látni fogjuk, a betegség és általában az egyéb nyomorúságok is arra emlékeztetik az embert, hogy a bűn révén Istennel megtört kapcsolata helyreállításra szorul, sőt, arra is, hogy Isten megtette a maga felajánlását, visszavonhatatlan kezdeményezését.

A Törvénykönyv – *amely a betegségekkel kapcsolatos szabályok gyűjtőhelye is egyúttal* – a fentiek alapján tehát nem csupán egy egyoldalú kinyilatkoztatás, hanem egy valódi jogügylet leírása, egy szerződéses kapcsolat alapdokumentuma. Leginkább egy ajándékozási szerződésre hasonlít; arra a

kétoldalú jogügyletre, amelyet óvatlanul akár egyoldalúnak is gondolhatnánk, tekintettel az ajándékozó oldalán a felajánlásban megjelenő 'erőteljes többletre', ám amelyet éppenséggel az elfogadás csekély súlyú, ám a teljesedés szempontjából mégis lényeges mozzanata tesz érvényessé.

Mindezen tényeket akkor is szem előtt kell tartanunk, amikor a Törvénykönyv kevésbé exponált részeit, így például a Leviták könyvének rendelkezéseit próbáljuk értelmezni.

3. A betegségekre és járványokra vonatkozó rendelkezések az Ószövetségben

A *Tórában* legelső alkalommal Korách története után találkozunk azzal, hogy a pusztában vándorló zsidó nép körében kórság ütötte fel fejét, a Mózes és testvére Áron elleni lázadást követően, amikor Isten elpusztította az Isten ellen is beszélő Koráchot és társait:

„Másnap Izrael fiainak egész közössége zúgolódott Mózes és Áron ellen, mondván: »Az Úr egész népét kiirtjátok!« Amikor a közösség összesereglett Mózes és Áron ellen, ezek meg odafordultak a megnyilatkozás sátora felé, lám, már felhő borította, s megmutatkozott az Úr dicsősége. Mózes és Áron odajárultak a megnyilatkozás sátorához. Ekkor az Úr azt mondta Mózesnek: »Váljatok külön ettől a közösségtől! Egy szempillantás alatt megsemmisítem őket!« Erre arca borultak. S Mózes így szólt Áronhoz: »Fogd a füstölőt, s tegyél belé tüzet az oltárról, aztán szórj rá tömjént. Sietve vidd oda a közösséghez és oldozd fel őket. Mert már fölgerjedt az Úr haragja és a vész kezdetét vette.« Áron fogta tehát (a füstölőt), ahogy Mózes meghagyta neki, és sietve a közösségbe vegyült, s csakugyan, a vész már megkezdte pusztítását a nép körében. Megfüstölte és feloldozta a népet. S amint ott állt az élők és holtak között, a vész alábbhagyott. Mindazonáltal azoknak a száma, akik a vészben addig elpusztultak, 14 700-ra rúgott, azokat nem számítva, akik Korach miatt lelték halálukat. Áron ezután visszatért Mózeshez a megnyilatkozás sátorának bejáratához, s a vész megszűnt.” (4Móz 17:6-15)

Ez az esemény egy gyorsan kiteljesedő és okait tekintve is kifejtett isteni csapás, ennyiben *látszólag* nem kapcsolódik össze a betegségekkel, járványokkal és az azok megelőzésével kapcsolatos általános bibliai szabályokkal; mindazonáltal, ez a szituáció is mutatja, hogy a különféle csapásoknak nem csupán szűken vett egészségügyi, hanem kifejezetten lelki vonatkozásai is lehetnek, sőt, a bűn kérdése is, azaz a csapás és bűn közötti kapcsolat kérdése is közvetlenül vizsgálandó.

Amint arra már fentebb utaltunk, a betegségekkel és járványokkal kapcsolatos előírások tágabb kontextusa a Bibliában a *tisztaság és tisztátalanság*

kérdésköre. Ez pedig messze túlmutat a betegségek és járványok kezelésén, az egészségügyi óvórendszabályokon: a legtágabb értelemben vett szentség, azaz teljes tisztaság és méltányos bánásmód követelménye jelenik meg olyan – *csupán látszólag távoli* – rendelkezésekben is, amelyek például a termőföld gondozásával, sőt, a szegényekkel és az idegenekkel kapcsolatos előírásokat rögzítik – a Leviták könyvében is.²⁰ Ez egy lelki kontextus; minden szabály Isten tökéletességét, tisztaságát, szent voltát és mindezekben keresztül tökéletes szeretetét, azaz egyszerre igazságos és kegyelmes lényét *kívánja* visszatükrözni (*a tökéletes szeretet és a betegségek* léte közötti kapcsolatra nézve lásd a 4. fejezetet). A Törvényben az életre és az imádásra vonatkozó részletes szabályok lényegét egyetlen kijelentés összegzi: „Legyetek szentek, mert én szent vagyok!” (3Móz 11,44b). Ezért kell foglalkozni a bűnökkel – s ezért is találhatunk az Ószövetségben a testi és lelki tisztaságra, az egészségre és a tisztálkodásra vonatkozó előírásokat. Isten népének különböznie kell a körülötte élő népektől, amelyeknek vallása nem követeli meg az erkölcsöséget és szentséget.²¹

Ehhez a kontextushoz képest csupán másodlagos jelentőségű az a tény, hogy ma már tudományosan is igazolt, hogy a tisztálkodással, a megehető és a tiltott ételekkel, vagy éppen a fertőzésveszély miatti karanténnal kapcsolatos szabályok valóban egészségvédő hatásúak – függetlenül attól, hogy azokat ki, milyen megfontolásból alkalmazza.

A konkrét, betegségekkel és azok megelőzésével kapcsolatos néhol apodiktikus (tedd..., ne tedd...), néhol hipotetikus (ha..., akkor...) megfogalmazású szabályok lelőhelye elsősorban a Leviták könyvének (3Móz) 11-15. fejezetei. Itt részletes szabályokat olvasunk az ételekkel kapcsolatosan (étrend előírása a 11. fejezet elején, étel és víz szennyeződése elleni előírások a 11,32-40 részben stb.), a szüléssel (12. fejezet), a menstruációval, a magömléssel, betegségekkel, és külön a bőrbetegségekkel összefüggésben is. A szülés, a havi vérzés és a magömlés itt egyértelműen úgy jelenik meg, mint az életerő részleges elvesztése. Ezért kell utána visszaállítani a kapcsolatot magával Istennel is, az élet szerzőjével.

20 A tisztaság, mint rendezőelv mindenütt jelen van: az állatokkal, a növényekkel kapcsolatos szabályok (ld. részletesebben: NOVÁK István: Állatvédelem a Bibliában. In: SZABÓ Miklós (szerk.): Doktoranduszok fóruma. Miskolci Egyetem, 2018. november 22. Miskolc, Miskolci Egyetem, 2018, 129-133.; illetve FRÁTER Erzsébet: *A Biblia növényei*. Budapest, Scolar Kiadó, 2018. mellett az ételekkel, az áldozattal kapcsolatos összes szabály is ebbe a zárt logikai rendszerbe tartozik.

21 LÉON-DUFOUR, Xavier et al. (szerk.): *Biblikus Teológiai Szótár*. Budapest, Szent István Társulat, 1986, 182.

A ház (lakóhely) és a ruházat tisztántartására (3Móz 14,34-től), a bőrbetegségek, fertőzések kezelésére (14,49) vonatkozóan is részletes szabályokat látunk és konkrét ellenszerekről is olvasunk (cédrusfa, majoranna). A 15. fejezet több esetben is a fürdést javasolja a megelőzésre, fertőtlenítésre, illetve a tisztátalanság eltávolítására is (15,8). Fürdést ír elő szexuális együttélést követően is, mind a férfi, mind pedig a nő számára (15,18). A Biblia más és más neveken számos különlegesen ragályos bőrbetegséget sorol be a szó legtágabb értelmében vett lepra (*néga'*: a szó elsősorban sebet, csapást jelent) csoportjába (a szűkebb értelemben vett lepra megfelelője a *šara'at* szó). De még a falakat és a ruhákat belepő penészt is ide, a tágabb értelemben vett lepra körébe sorolja (3Móz 13,47; 14,33).²² A lepra körébe sorolt ragályos bőrbetegségek mellett egyéb súlyosabb betegségeket is felsorol a 14. fejezet (14,54-56).

A *karantén* gondolata sem újkeletű, hiszen már a Tóra rendelkezik afelől, hogy amennyiben valaki elkapta az adott fertőzést, el kellett hagynia az izraeliták táborát és azon kívül kellett meghúzódnia, amíg a betegség el nem múlt (*lásd az egyes esetekhez rendelt*).

Rögzítenünk kell továbbá, hogy a Leviták könyvének (amely egész terjedelmében törvényeket és előírásokat tartalmaz) további részei – tehát nem csupán a tiszta és tisztátalan dolgok megkülönböztetését szolgáló részek (11-15.) – is könnyen hozzárendelhetőek a tisztaság, szentség tematikához – ugyanis valamennyi szabály közvetve vagy közvetlenül erre mutat: megtaláljuk benne az áldozatbemutatás szabályait (1-7.), a papságra vonatkozó rendelkezéseket (8-10), az engesztelő nap szertartását (16.), a szentség törvényét, az áldozatokkal kapcsolatos további szabályokat, az egészséges szexualitás leírását, vagy éppen a társadalmi igazságosság különféle előírásait (17-26.) és az utolsó fejezetben (27.) az Istennek ajánlott dolgok megváltására vonatkozó szabályokat. Amit a 3Móz 10,10-ben olvasunk („[...]”, hogy megkülönböztessétek a szentet és a nem szentet, a tisztátalant és a tisztát [...]”), gyakorlatilag a Leviták – és természetesen a teljes Írás – minden előírására bátran kiterjeszthető, amikor a rendelkezések célját kutatjuk.

Önállóan is hangsúlyoznunk kell továbbá, hogy valamennyi konkrét – az egészséggel és társadalmi együttéléssel stb. – kapcsolatos szabály mellett, mintegy azokhoz rendelt, Isten minden esetben – a könyv során visszatérően – rendelkezik a kapcsolódó áldozat szükségességéről, annak részleteit is rögzítve! Tehát valamennyi egészséggel kapcsolatos elvárás közvetlenül tartalmazza az Istenhez fordulás – áldozatok formáját öltő – szükségességét. Azaz a fertőzés

22 Uo. 867.

elleni védekezés egybeforr a vallási kötelességgel: az egészségügyi intézkedés és az Istennek bemutatott áldozat szétválaszthatatlan egységet alkot.

Lényeges, hogy a Törvénykönyvben másutt is találunk szűken vett egészségügyi jellegű rendelkezéseket (például a holttest megérintése tisztátalanságot vont maga után a 4Móz 6,9 és 19,11 alapján is), de kevésbé koncentráltan, illetve néhány esetben ismétlésként.

Az Ószövetség nem tiltja meg az orvosi gyakorlat igénybevételét: Ézsaiás is ezt alkalmazza Ezekiás meggyógyítására (2Kir 20,7). Bizonyos egyszerű gyógymódok használata igen gyakori (vö. Iz 1,6; Jer 8,22). Csak a bálványimádó kultuszokkal kapcsolatos mágikus gyakorlatok tilosak (2Kir 1,14), amelyek még az orvostudományt is megfertőzik (vö. 2Krón 16,12).²³

Isten felhívja a figyelmet az ószövetségi rendelkezések pontos és következetes betartására, azzal, hogy a konkrét esetekben a papok azok, akik egyrészt emlékeztetik a népet a szabályokra, másrészt – az egyedi körülmények ismeretében – a szabályokat magyarázzák, értelmezik, adaptálják, azok jelentését akár további részletszabályokkal is pontosítva: „Lepra előfordulásakor vigyázz, gondosan tartsd meg és pontosan hajtsd végre azokat a rendelkezéseket, amelyeket a Lévi törzséből való papok adnak; azokhoz a rendszabályokhoz igazodjatok, amelyeket nekik adok. Emlékezz rá, mit tett az Úr, a te Istened Mirjammal az úton, amikor Egyiptomból kivonultatok” (5Móz 24,8-9).

Noha vizsgálódásaink elsősorban az Ószövetségre koncentrálnak, érdemes kiemelnünk, hogy az Újszövetségben a betegségek vagy konkrét személyek betegségeiként jelennek meg, Jézus, illetve az apostolok gyógyításait bemutatva, vagy a Jelenések könyvének apokaliptikus látomásaiban bukkannak fel: a Levitákban megjelenő általános magatartásszabályok, normatív rendelkezések itt hiányoznak. Az egészségre és a higiéniére vonatkozó előírások nagy része²⁴ – Krisztus áldozata révén – hatályát veszítette, de az akkori szabályok mögött is felismerhető lelki alapelvek megmaradtak: Isten szentsége, a bűnbocsánat szükségessége továbbra is változatlan.²⁵

23 Uo. 124.

24 A rendkívül csekély számú kivételek egy része az ApCsel 15-ben található, amelyek számos irányból magyarázhatóak, de ezek egyike feltétlenül a tisztasági előírások köre. Itt (az első apostoli zsinat döntéseiben) is jól látható, hogy azok alapvetően a lelki tisztaságot, a szentség elérését, illetve megtartását célozzák, miközben tagadhatatlan, hogy azokhoz közvetlen egészségügyi előnyök (fertőzéseknek való kitettség alacsonyabb foka stb.) is kapcsolódnak [(...) hanem csak azt írjuk elő nekik, hogy tartózkodjanak a bálványoktól, nehogy tisztátalanná váljanak miattuk, továbbá a paráznaságtól, a fojtott állattól és a vértől” (ApCsel 15,20). Utóbbi rendelkezés visszautal a 1Móz 9,4-re: „De ne egyétek a húst az étető vérral együtt!”].

25 Uo. 182.

Mindösszesen egy érdekességet emelünk ki e körben: a görögnyelvű Újszövetségben két helyen fordul elő a LOIMOSZ (ΛΟΙΜΟΣ) szó, aminek eredeti értelme pestis, illetve (egészségügyi) csapás, azaz járvány. Érdekes, hogy mindkettőt Jézus evangélistája, az orvosi képzettségű Lukács használja, biztosan nem véletlenül. Amikor evangéliuma 21. részében a nagy megpróbáltatás idejéről ír, pánikkezelő józansággal sorol fel katasztrofális jelenségeket, s hozzáteszi: „Ne rettenetek meg, mert ezeknek előbb meg kell történniük, de ez még nem a vég” (Lk 21,9). S aztán elkezdi sorolni a megpróbáló jelenségeket: nemzet nemzet ellen, ország ország ellen támad, mindenfelé nagy földrengések, *járványok* és éhínségek lesznek, rettenetes dolgok történnek (Lk 21,10-11). Itt használja Lukács a LOIMOSZ szót.

4. De miért vannak betegségek?

A vonatkozó szabályok jellegének és tartalmának rövid vázlata után továbbra is nyitott a legfontosabb kérdés: *miért* vannak betegségek, illetve *hogyan kapcsolódnak ezek össze Istennel, az ő akaratával? A kérdés gyakran úgy merül fel, hogy ha Isten valóban szerető, mindentudó és egyúttal mindenható is, akkor miért van annyi szenvedés, nyomorúság, betegség a Földön?* Hiszen nehezen tagadhatnánk, hogy „Az embercsalád szüntelenül [...] szerencsétlenségekbe ütközik; mindig meglepődve tapasztalja, mennyire váratlanul, kiterjedten, vak végzet módjára törnek rá [a csapások]. Az egész Biblia folyamán megtaláljuk ennek a szenvedésnek a visszhangját: háború, éhínség, vízözön, vihar, tűzvész, betegség, halál”.²⁶

4.1. A csapás fogalma és jelentése

Az emberi gondolkodásnak általánosságban is, de az Írásmagyarázatoknak különösen lényeges részét képezi ennek a miértnek, azaz a szenvedés okait, célját firtató kérdésnek a megválaszolása. A kereszténység nem kínál fel egyetlen átfogó, s végletesen leegyszerűsíthető magyarázatot a szenvedésre, s végképp nem ígéri a szenvedések teljes elkerülhetőségét – a keresztények számára sem.²⁷ De ígér *isteni perspektívát és támogatást* a szenvedés elviseléséhez, nem utolsó sorban a kegyelem megértésének lehetőségén keresztül: megmutatja, hogy Isten Krisztus keresztje révén teljesen feltárta a szívét, és a lehető legszeretőbb módon lett úrrá a világban lévő gonoszság, a bűn kérdé-

26 Uo. 202.

27 JACOBY, Douglas: *Answers to Bible Questions You Have Asked. I.* Billerica, MA, Discipleship Publications International, 2001, 135.

sén. A betegségekkel és járványokkal kapcsolatosan tehát olyan bibliai alapú felismerésekről beszélhetünk, amelyek összeolvasva, egymásra tekintettel is sorba rendezve alkalmasak arra, hogy hitet ébresszenek és erősítsenek.

Időben visszalépve azt látjuk, hogy Kálvin János a 16. században nem első-sorban Isten bosszújának, nem büntetésként értelmezi a járványokat, a csapásokat: elismeri, hogy lehetnek azok is bizonyos helyzetekben, de elutasítja az általánosítás lehetőségét, s alapvetően Istenhez terelő próbatételeknek tekinti ezeket. Így érvelt hatalmas művében, a *Keresztyén vallás rendszere (Institutio Christianae religionis)*, másként az *Institutio* harmadik fejezetében: „A Szentírás ezt mondja: „Azért fenyít az Úr nyomorúságokkal, hogy el ne kárhozzunk a világgal együtt (1Kor 11,32). Tehát még a legkeményebb csapásokban is fel kell ismernünk Atyánk irántunk való kegyességét és jóságát, mert ő még ilyen körülmények között sem szűnik meg üdvösségünket előmozdítani. Nem azért ostoroz ugyanis, hogy elveszítsen és megsemmisítsen, hanem azért, hogy a világot sújtó átoktól megóvjon”.²⁸ Attól az átoktól, ami nem más, mint a bűn és annak következményei (lásd még később a c) pontot a 4.2. alfejezetben).

A fenti értelemben vett „csapás” minden esetben az egyensúly felborulása: „Rokon a büntetéssel abban az értelemben, hogy végső soron az ember bűnéből származik. Mégis különbözik tőle abban, hogy az egész teremtést sújtja, és hogy világosabban mutatja Sátán működését, akinek a világ a próbatétel idején még alá van vetve (Jób 1,12; Mt 24,22) [...] A csapás kollektív »sújtás« (néga’), és megmutatja, mennyire munkálkodik a bűn az emberi történelemben (Jel 6; 8,6-11.19)”.²⁹ Tabb igen pontosan fogalmaz, amikor azt állítja, hogy „a mai világ ’prófétái’ arra figyelmeztetnek, hogy a globális járványok jelentik a legnagyobb fenyegetést az emberiség számára, de látnunk kell, hogy a bibliai próféták a járványokat, a testi szenvedéseket éppen az emberiség valóban legsúlyosabb betegségének, a bűnnek az allegóriájaként használják” (lásd például Iz 1,5; Jer 17,9, Hos 5,13, Ezékiel 16,30).³⁰ Szintén Tabb fogalmazza meg, hogy a bűn az a kiterjedt járvány, pontosabban kikerülhetetlen és végzetesen mérgező betegség, amely Ádám fiait és Éva leányait sújtja (lásd ehhez Róma 5,12-t). Egy olyan járvány, amelyre sem politikai megoldás nincs, sem tudományos válasz nem adható, amelynek egyetlen hagyományos oktatási program vagy terápiás eljárás sem lehet ellenszere. Egy járvány, amely során sokan nem is ébrednek tudatára végzetes állapotuknak és a halálos diagnózis létének.³¹

28 KÁLVIN János: *A keresztyén vallás rendszere I-II*. Magyar Református Egyház, Pápa, 1909, 3.8.6.

29 LÉON-DUFOUR i. m. 202.

30 TABB, Brian J.: Theological Reflections on the Pandemic. *Themelios*, 2020/1, 3.

31 Uo.

Az Ószövetségben előrefelé haladva azt látjuk, hogy az egyiptomi csapásoktól (Kiv 7-10), a zsoltárokon át (Zsolt 78, 105) és a prófétákkal bezárólag (Ez 14; 21; 38; Iz 24; Szof 1,2k; Dán 9,24-27; 12,1) valamennyi csapás előképe egy nagy megszabadulásnak, annak, amelyben ma is élünk.³² *Istennek a keresztségben kitáruló és ható szeretete révén ugyanis a csapás értelme megváltozott/megváltozik* (Róm 8,31-39; Jel 7,3; 10,7). Úgy is fogalmazhatunk, hogy *a csapás egyszerre figyelmeztetés és ígéret*.

A betegségekkel, egyéb típusú csapásokkal kapcsolatos első felismerés tehát az, hogy azoknak figyelemfelhívó szerepük bizonyosan van. De milyen további szerepük, biblikus rendeltetésük van még? Mi az, ami biztosan kiolvasható a Bibliából? A továbbiakban ezeket a felismeréseket és következtetéseket vesszük sorra.

4.2. A betegségekkel és egyéb csapásokkal kapcsolatos alapvető meggyőződések

a) Az 1Móz 3,16-17 alapján a szenvedés azért nőtt meg, mert egy olyan világban élünk, amely elbukott, s amelybe a bűn drámai, sőt katasztrófális módon lépett be. *Minden betegséggel, más nyomorúsággal kapcsolatos okfejtés kiindulópontja a bűn világban való jelenléte kell, hogy legyen.* 1Móz 1,31 szerint kezdetben minden jó volt, nem voltak élősködők, fertőzések vagy más veszélyek. Aztán minden megváltozott, mikor a bűn belépett a világba, s vele megérkezett a halál is (Róm 5,12; 8,20). A bűn valósága nélkül az emberi teremtmények nem tapasztalhatnák meg sem a halált, sem annak előjelét, a betegséget.³³

Az ember vallási érzéke önkéntelenül kapcsolatot létesít a betegség és a bűn között, a csapások és betegségek végső, mögöttes okaként – közvetve vagy közvetlenül – mindig a bűnt felhozva.³⁴ A bibliai kinyilatkoztatás ennek nem is mond ellene; *csupán meghatározza azokat a feltételeket, amelyek e kapcsolat helyes értelmezését lehetővé teszik.* Isten boldogságra teremtette az embert (vö. 1Móz 2), és *a betegség, mint minden más emberi baj, ellene van ennek az alapvető isteni szándéknak; csak a bűn következményeként lépett a világba* – ahogyan erről már szó volt (vö. 1Móz 3,16-19). A betegség bűnös világ elleni isteni harag egyik jele (vö. 2Móz 9,1-12). Nevezetesen a Szövetségről szóló tanítás keretében kapcsolódik hozzá ez a jelentés: a betegség az

32 LÉON-DUFOUR i. m. 202.

33 TABB i. m. 8.

34 ASSMANN, Jan: *A kulturális emlékezet. Írás, emlékezés és politikai identitás a korai magaskultúrákban.* Budapest, Atlantisz Kiadó, 2018, 38.

egyik legfőbb átok, amely Isten hűtlen népét eléri (5Móz 28,21k.27kk.35).³⁵

A csapás tehát, mint Jahve Napjának elővételezése, egyfajta hozzánk intézett ultimátum, hogy megtérjünk (a bűnbánat szükségességére nézve lásd: Jel 9,20kk), virrasztásra szóló felhívás (Mt 24,44). Ez akkor is igaz, ha logikailag a bekövetkező nehézség nem feltétlenül az adott személy vagy személyek konkrét bűnének a közvetlen következménye (*erre nézve lásd a b) pontot*). A bűn általános hatása (természete és következményei) alól *azonban nem* vonhatja ki magát senki. Erre a kiindulópontra tekintettel, ehhez képest tudunk csak továbblépni, és részletesebb, illetve további okokat is keresni.

b) Fontos meggyőződés, hogy *a Biblia nem minden esetben kapcsolja össze az adott betegség kialakulását, a tartósan negatív egészségi állapot fennállását valamely konkrét egyéni vagy közösségi bűnnel*: így például Elízeus, aki feltámasztotta a súnemi nő fiát, és meggyógyította Námánt is a poklosságából, maga is olyan betegséget kapott el, amely utóbb a halálát is okozta (2Kir 13,14). Később Jézus maga is óvja tanítványait attól a gondolkodástól, amely a betegség vagy más nehézség *közvetlen* okaként *minden esetben* valakinek a személyes bűnét gyanítja: erre látunk példát a János 9,1-3-ban [*lásd még később, jelen alfejezet h) pontjában*] és Lukács 13,2b-3-ban is:

„Azt hiszitek, hogy ezek a galileaiak bűnösebbek voltak, mint a többi galileai, azért, hogy így jártak? Mondom nektek: nem! De ha nem tartotok bűnbánatot, éppúgy elvesztek ti is mind.”

Azonban vannak olyan esetek is, amikor a halál vagy betegség közvetlenül egy jól beazonosítható egyéni vagy csoportos bűn következményeként jelenik meg (lásd például 2Kir 6,18). Izraelt Isten fenyegeti (5Móz 28,27.35), és egyebek mellett az egyiptomiakat (2Móz 9,9kk), a filiszteusokat (1Sám 5), valamint Miriamot (4Móz 12,10-15) és Uziját (2Krón 26,19-23) sújtja is vele.³⁶ S valóban, számos esetben a hitetlensége vagy más bűnei miatt sújtja Isten a saját népet is leprával vagy más, hasonló betegséggel. Az 1Krón 21:7.14 versek alapján (a Dávid által elrendelt népszámlálás nyomán) „Isten nemtetszéssel nézte az eseményt, és megbüntette Izraelt. [...] Az Úr tehát pestist küldött Izraelre, és hetvenezer ember halt meg Izraelből”.

c) Általánosságban is kijelenthető, hogy Ő az, aki engedi a betegséget és képes a gyógyításra is: „Lássátok végre, hogy én vagyok, csak én, s nincs más Isten rajtam kívül! Ölök és életre keltek, lesújtok és gyógyítok” (5Móz 32,39). *Ez a*

35 LÉON-DUFOUR i. m. 124.

36 Uo. 867.

megkerülhetetlen tény azonban két másik tény által válik helyesen értelmezhetővé: 1) Isten az, aki a csapások közepette is – akár a szó szoros, akár átvitt értelmében - megtartja, illetve megóvja, azokat, akik hozzá fordulnak, benne bíznak (2Móz 15,26; 5Móz 7,15), továbbá 2) nem ad erőt felüli nehézséget, ami azt jelenti, hogy érdemben lehetővé teszi a jó szabad választását (az általa előkészített jó cselekedetek választását, a kísértésekkel szembeni helytállást stb., végső soron a vele való kapcsolat helyreállítását vagy megerősítését).

Utóbbi két elem rögzítése (és a jelen alfejezetben feltárt további meggyőződések kialakítása) azért is lényeges, mert egy olyan világban, ahol a hívő ember szerint – helyesen – minden az isteni okságtól függ, könnyű *kizárólag* Isten csapását észrevenni egy-egy ilyen helyzetben.³⁷

Isten kiszolgáltat minket a *bűn* egyes következményeinek (gyakran mások bűnei következményeinek is), illetve kiszolgáltat a saját kísértéseinknek, lehetővé téve azok nyomán elbukásunkat is (bár sohasem ő kísért: ld. Jak 1,13), de túlzottan leegyszerűsítő lenne azt mondani, hogy ő okozza mindezeket. Próbatételekről van szó, amelyek nem mennek túl azon, amit el tudunk viselni, ha őt választjuk (1Kor 10,13).

Az utóbbi néhány gondolatot alátámasztó gyakorlati példaként használhatjuk a COVID-19 koronavírus-járvány esetét is: a koronavírus járvány közvetlen oka – az ezzel kapcsolatos álláspontok többsége szerint – az állategészségügyi előírások figyelmen kívül hagyása volt a Kínai Népköztársaság területén; a vadállatok tartására és kereskedelmére vonatkozó szabályok súlyos megsértése, illetve a járvány kezdetét követően az azzal kapcsolatos tények manipulálása, statisztikák meghamisítása, adatok elhallgatása – gazdasági és politikai okokból. Egyes emberek és nagyobb embercsoportok jogi és morális felelőssége igazolható, biblikusan is néven nevezhető bűnök formájában [önzés, félelem, kényelmesség, érdektelenség, a pénz szeretete, a hatalommal (annak jogi előírásaival) szembeni tiszteletlenség, a hatalommal való visszaélés stb. stb.]. Isten engedte ezt? Igen. Ő okozta? Nem.

d) *A betegség türelmet és kitartást igényel.* Az egészséges emberi karakter kialakulása és megerősödése során nem lehetséges a „kanyarok levágása”, a szenvedés „megspórolása” – ezt teszi teljesen világossá a Róm 5,3-4 is.³⁸ Amikor szenvedések közepette is kitartunk, épül a karakterünk: a nehézségek nem csupán formálnak minket (Róm 5,3: „Sőt, dicsekszünk a megpróbáltatásokkal is, mert tudjuk, hogy a megpróbáltatás szüli az állhatatosságot”),

37 Uo. 123.

38 JACOBY, Douglas: *Answers to Bible Questions You Have Asked. II.* Billerica, MA, Discipleship Publications International, 2002, 25.

de ezek a nehézségek egy még átfogóbb karakterépítésnek, egy hosszú folyamatnak is szükségszerű elemei: „[...] teljes igyekezettel törekedjete arra, hogy hitetekben mutassátok meg az igaz emberséget, az igaz emberségben ismeretet, az ismeretben önuralmat, az önuralomban állhatatosságot, az állhatatosságban kegyességet, a kegyességben testvéri szeretetet, a testvéri szeretetben pedig minden ember iránti szeretetet. Mert ha ezek megvannak és gyarapodnak bennetek, nem lesztek a mi Urunk Jézus ismeretében sem tétlenek, sem terméketlenek” (2Pét 1,5). *Tehát az ismeretre alapozott önuralom és állhatatosság az, ami – egyebek mellett – felkészíti a mások iránti odaadásra is, például a hitet próbáló nehézségek révén.*

e) A betegség megtapasztalásának egyik eredménye az lesz, hogy *az emberben kifinomítja a bűn iránti érzéket*. Csakugyan ezt állapíthatjuk meg a könyörgő zsoltárokból is, amennyiben *a gyógyulásért végzett könyörgést mindig (!) a vétkek megvallása kíséri* (Zsolt 38,2-6; 39,9-12; 107,17).³⁹

f) Sőt, az e) ponthoz kapcsolódóan kijelenthetjük, hogy *a lelki növekedés akkor is lehetséges a szenvedésen keresztül, ha soha nem kapunk választ arra, hogy miért éppen velünk, a mi személyes életünkben történt az adott szerencsétlenség* (Jób 1-42) – Jób számára ez soha nem derült ki. Jól látható azonban, hogy Jób esetében például gondviselészerű próbatételként jelenik meg a betegség, amelynek célja éppen hűségének megmutatása.

g) *Fontos meggyőződés továbbá, hogy nem minden betegség vagy természeti katasztrófa áll szoros logikai kapcsolatban Sátán aknamunkájával*. Vannak ugyanis olyan valós, nehézségként megjelenő problémák, melyek esetében viszonylag könnyű nyilvánvalóan pozitív elemeket is találunk: például az áradások, földrengések, bizonyos típusú járványok igazolhatóan hozzájárulnak a földi élet megmaradásához, egyes esetekben a hosszabb távú létfeltételek megújulásához, nagyobb finom biológiai, tektonikus és egyéb egyensúlyok fennmaradásához is.⁴⁰ Ugyanígy a betegségek jelentős része kifejezetten erősíti a szervezetet, ellenállóbbá, életképesebbé téve azt – lehetővé téve egy későbbi, súlyosabb fertőzés leküzdését is. A legutóbbi COVID-19 koronavírus-járvány kapcsán is elsőre igen meglepő tudományos következtetések jelentek meg a tudományos szakirodalomban: A *The Lancet Planetary Health* című tudományos folyóiratban a Yale Egyetem kutatói (Kai Chen et al.) tanulmányukban

39 LÉON-DUFOUR i. m. 124.

40 JACOBY (2002) i. m. 24.

arról írtak, hogy a tisztább levegő Kínában több – becslésük szerint 12 125 – elhalálozást akadályozott meg, mint a koronavírus-járványban ugyanebben a vizsgált időszakban, azaz május 4-ig meghaltak – 4633 – száma.⁴¹ Még azt is figyelembe véve, hogy egyetlen ember halála is 'sok', illetve, hogy a kínai statisztikák megbízhatósága erősen kérdéses, is elfogadható azonban az az állítás, hogy az említett pandémiával járó károsanyagkibocsátás-csökkenés pozitív eredményeket is hozott az egészségre nézve nem csupán Kínában, de másutt is. Mindez arra figyelmeztet minket, hogy a járványok esetében sem elégedhetünk meg a jó-rossz bináris kód mentén történő értelmezéssel.

h) A további okok között kell említenünk, hogy *a szenvedés egy jó lehetőség arra, hogy Isten megdicsőüljön:*

„Amint továbbment, meglátott egy születése óta vak embert. A tanítványai megkérdezték tőle: – Rabbi, ki vétkezett: ez vagy a szülei, hogy vakon született? Jézus így válaszolt: – Nem ő vétkezett, s nem is a szülei, hanem azért van így, hogy nyilvánvalóvá legyenek általa Isten művei” (János 9,1-3).

i) Természetes dolog, hogy az Igének (isteni szónak) a világon való elterjedését is csapások kísérik (Jel 11,1-13), mert ez tükrözi a maga módján az 'Antikrisztus titkának' párhuzamos fejlődését. Magyarul: *a szenvedés (esetünkben a betegség, járvány) megnyitja az utat az Ige előtt*, Isten Szavának terjedése előtt is – függetlenül attól, hogy ez egy nagyon is valóságos küzdelem keretei között zajlik.

j) *A betegség és a szenvedés egyéb formái próbára teszik a hitünket és rámutatnak arra, hogy miben is reménykedünk.* Csak gondoljunk bele Péter szavaiba: „Isten hatalma megőrzött titeket a hitben az örök üdvösségre, amely készen áll, hogy az utolsó időben majd megnyilvánuljon. Abban örülni fogtok, noha most egy kicsit szomorkodnotok kell, mert különféle kísértések érnek benneteket, hogy a próbát kiállva hitetek, amely értékesebb a tűz próbálta veszendő aranynál, Jézus Krisztus megjelenésekor méltó legyen a dicséretre, a dicsőségre és a tiszteletre” (1Pét 1,5-7). Az apostol segít a hívőknek annak felismerésében, hogy pillanatnyi szenvedéseik és küzdelmeik – legyenek azok akár szegénység, elnyomás, betegség, természeti csapás vagy más – nem a Sors véletlen szeszélyének következményei, hanem egy-egy isteni módon megtervezett próbatétel, amely megmutatja hitüket és amely felkészíti őket a rájuk váró öröme, dicsőségre is.

41 CHEN, Kai et al.: Air pollution reduction and mortality benefit during the COVID-19 outbreak in China. *The Lancet Planetary Health*, 2020, 4(6), 1. DOI: 10.1016/S2542-5196(20)30107-8.

Egy vuhani (abban a kínai városban tört ki a 2020-as COVID 19 világjárvány) lelkész mindezt nemrég így fogalmazta meg: „Krisztus békéjét már megkaptuk, de *nem feltétlenül* azért, hogy az távol tartson minket a katasztrófáktól és a haláltól, sokkal inkább azért, hogy azok közepette is képesek legyünk megőrizni ezt a lelki békét, tudva, hogy ezt Jézus maga is megtette előttünk [...]”.⁴²

Mindezek alapján a globális egészségügyi krízis is egyfajta sürgetéssé válik számunkra,⁴³ hogy egyénileg és közösségeként is reflektáljunk a szent és tiszta Istennel szembeni emberi lázadás brutális hatású 'járványára': ez egy lehetőség, hogy beszéljünk és párbeszédet folytassunk az emberi félelmek okairól, az istenpótlékokról, a konkrét bűnökről és arról is, hogy mindez egy irányba mutat: *keresnünk kell Istent, annak az ígéretnek a birtokosaiként is, hogy megtalálhatjuk őt.*⁴⁴

k) Az előző pontban írottakat továbbvive elmondható, hogy a fertőző betegség „lerántja a leplet az adott kultúra bálványairól”, nyilvánvalóvá teszi és néhány esetben le is dönti őket. Közvetlen és közvetett hatásai révén ledönti a biztonság bálványát, az anyagi gyarapodás bálványát, a jólét minden területre kiterjedő bálványát.⁴⁵ A szenvedés, esetünkben a testi szenvedés (vagy szeretteink szenvedésének látványa) helyükre rakja a dolgokat, a fontossági sorrendeket, sőt, keményen szembesít(het) a pillanatnyi lelki helyzetünkkel is.

l) A próféták is folyamatosan felhívják a figyelmet az Istenhez való visszatérés lehetőségére, arra, hogy Istennek is az a terve, hogy összegyűjtse az embereket, hogy begyógyítsa sebeiket, s nem is csupán a fizikaiakat, hanem a lelki csüggedtséget és más erőtlenségeket is. (Hós 14,4; vö. Iz 30,26; Jer 30,17; 33,6). Ez köszön vissza a nép felismerésében is: Hós 6,1-ben: „Gyertek, térjünk vissza az Úrhoz, ő tépett meg, ő is gyógyít meg minket; ő vert meg, ő köti be sebeinket”.

m) Persze a betegségek meg is rövidítik, s nehezebben élhetővé is teszik az életet, ami valós nehézség – nem is érdemes csökkenteni, elkenni ennek súlyát –, mégis a nagy kép az, hogy életünk túlnyomó többségét mindenképpen Istennel tölthetjük, ha egyébként itt a Földön – biblikus formában – őt választottuk. Ez a tény is módosítja a perspektívánkat, azt, ahogyan a szenvedésre, bármifajta 'bajra' tekintünk, amikor a szenvedés egy nagyobb, ragyogóbb

42 TABB i. m. 7.

43 Uo.

44 TABB i. m. 4.

45 Uo.

dolgot készít elő. A Róma 8,18 alapján a pillanatnyi szenvedésünk össze sem hasonlítható azzal a dicsőséggel, amely majd megnyilvánul rajtunk. Azaz *egy napon véget érnek a szenvedések* (ld. Jelenések 21-22).

Isten az utolsó időkben övéit átviszi abba a világba, ahol nem lesz többé beteg (Iz 35,5), nem lesz szenvedés és könny (Iz 25,8; 65,19). A bűntől megszabadult világban eltűnnek a bűn következményei is, amelyek egész fajtánkra nehezednek.⁴⁶ Persze ennek a szabadulásnak megkerülhetetlen eleme az ígélet, hogy amikor a szenvedő Igaz magára veszi betegségeinket, meggyógyulunk az ő sajnó sebei által (Iz 53,4k).

5. Mi tehet, mit tegyen és mit ne tegyen az ember?

Az Ószövetség fennállta idején a betegségekkel kapcsolatos praktikus teendők egy része – amint az a fentiekből is világossá vált – pontosan elő volt írva. A Törvény szemében a lepra fertőző tisztátalanság, ezért a leprás gyógyulásáig és a bűnért való áldozat (3Móz 13-14) bemutatását kívánó rituális megtisztulásáig ki volt zárva a közösségből.⁴⁷

Ebben az alfejezetben nem is ezen előírások további részletezésére kerül sor, hanem hét, a Biblia által egyértelművé tett, kívánatos viselkedésmódot és hozzáállást veszünk sorra. Olyan lelki alapelvekkel alátámasztható attitűdöket, amelyek Krisztus mai követői számára is nyilvánvalóvá teszik, hogy miként viszonyuljanak általánosságban is a globális járványokhoz, illetve nagyon is konkrétan a saját betegségeikhez vagy a környezetükben előálló különféle nyomorúságokhoz:

a) *Ne káromolják Istent* (Jel 16,9);

b) *Bálványok felé se forduljanak szabadulásért* (2Kir 1,2-17; Iz 44,17; 47,13);

c) *Ismerjék fel a csapásban az idők jelét* (Lk 12,54kk), a bűn rabszolgaságának kifejezését és a Megváltó küszöbön álló látogatásának előjelét (Mt 24,33). A betegség – vagy bármely más nyomorúság – a teljes megszabadítás kezdete, de legalábbis előjele: „Amikor ez teljesedésbe kezd menni, egyenesedjete föl és emeljéte föl fejeteke, mert szabadulástok közel van” (Lk 21,28);

46 LÉON-DUFOUR i. m. 125.

47 Uo. 867.

d) A kereszténynek mindenképp abban a bizonyosságban kell ezeket átélniük, hogy *egyrészt szeretve vannak* (Lk 21,8-19), *másrészt bizakodhatnak Krisztus hatalmának erejében* (2Kor 12,9). A csapások rendeltetése ilyenkor az, hogy fenntartsák, illetve megújítsák bennünk a várakozás sajátos állapotát: egy új világ vajúdásáról tanúskodnak, és a Lélek munkájáról, aki az egész teremtést a tökéletes megváltás felé vezérli (Mt 24,6kk; Róm 8,19-23).

e) *Az egészségügyi krízisek arra szorítanak minket, hogy cselekvő módon – s a félelmeinket is legyűrve – éljük meg a hitünket.* Egy keresztény számára legalább két elhívás jelentősége különösen megnő egy járványidőszakban: az engedelmeség (például a világi hatóságok karantén-előírásaival szemben) és a jótékonyság gyakorlása is még inkább felértékelődik ilyenkor. Crouch ennek kapcsán állapítja meg, hogy „a társadalmi energiákat egy járványidőszakban a zavarodottság és pánik energiáiból a felkészült szeretet energiáivá kell átalakítanunk”.⁴⁸ Ennek pedig az lehet az alapja, amit a 46. zsoltár 2. verse a következőképpen fogalmaz meg: „Isten a menedékünk és az erőnk, nagyszerű támaszunk a szorongatásban”. Ez fordít el minket a pániktól, rettegéstől, befelé fordulástól, depressziótól, és tesz kifelé fordulóvá, végső soron szeretővé; ez a kiindulópontja annak az együttérzésnek és segítségnek is, amivel a szükségét szenvedők felé fordulunk.

f) *Ragadják meg a betegségben a lehetőséget az Istenhez fordulásra. Nem törvényszerű ugyanis, hogy valaki, aki megismerte Istent, sőt, rá támaszkodva akár másokat is hozzá vezetett korábban, a saját nyomorúságai idején is Istenhez fordul!!* Jó példa erre Aza esete is, hiszen a korábbi látványos, Isten melletti kiállása ellenére (2Krón 15,8-19) később ezt olvassuk: „Uralkodásának 39. esztendejében Aza igen súlyosan megbetegedett a lábára. De betegségében nem az Urat kereste, hanem inkább az orvosokban bízott. Uralkodásának 41. esztendejében Aza megtért atyáihoz és meghalt” (2Krón 16, 12-13).

Néhány esetben igen *dinamikus*, lelki mélységeket és magaslatokat bejáró jelenség ez az „Istenhez fordulás”: „Ebben az időben Hiszkija halálosan megbetegedett. Amikor az Úrhoz könyörgött, az meg is hallgatta, sőt csodajelt is adott neki. Hiszkija azonban nem viszonzta a kapott jótéteményt, mert szíve felfuvalkodott. Ezért az Úr haragra gyúlt ellene, Júda és Jeruzsálem ellen. Mivel azonban Hiszkija Jeruzsálem lakóival együtt megalázkodott szívének felfuvalkodottsága miatt, azért nem érte őket utol Hiszkija idejében az Úr haragja” (2Krón 32,24-26).

48 CROUCH, Andy: Love in the Time of Coronavirus: A Guide for Christian Leaders. *Praxis Journal*, 2020, 45(1), 1. <https://www.thegospelcoalition.org/themelios/article/theological-reflections-on-the-pandemic/> (2020. 05. 11.)

A helyes hozzáállásra példa Jehosafát gondolata: „Ha valami nyomorúság tör ránk, kard vagy büntetés, pestis vagy éhínség, akkor megállunk e templom előtt és a te színed előtt, mert ebben a házban van a te neved. Aztán hozzád kiáltunk szorongattatásainkban, s akkor te meghallgatsz és megsegítesz bennünket” (2Krón 20, 9). Sőt, ugyanott, a 12b versben azt is megmutatja, hogy mit is jelent a *teljes* odafordulás: „Nem is tudjuk, mit kellene tennünk, csak a tekintetünk emeljük hozzád”.

g) *Merjenek emlékezni és szembenézni a személyes bűneikkel (is)*. Jelentősége miatt ezt a kérdést önálló (al)fejezetben tekintjük át.

5.1. A bűnnel való szembenézés gyakorlati formái az Ószövetségben. Bűn és áldozat

A magyar nyelvben az áldozat azt jelenti, hogy az ember valamilyen céllal lemond értékeinek, pénzének, idejének egy részéről. Az áldozat az Ószövetség népének vallásában is olyan szent cselekmény, amelyben az ember Istennek ad valamit, állatot, gabonát, tömjént, tiszteletének, hálájának kifejezésül, vagy éppen engesztelésül, elkövetett vétkei miatt.⁴⁹

Az ószövetségi idők embere számára egyértelmű, hogy mindenekelőtt Istenhez kell folyamodni, mert ő az élet ura. A betegek ekkoriban leginkább Isten helyetteseihez, a papokhoz (3Móz 13,49kk; 14,2kk; vö. Mt 8,4) és a prófétákhoz (1Kir 14,1-13; 2Kir 4,21; 8,7kk) fordulnak.

Amíg csak tart a csapás (vagy éppen annak elhárítására) aszketikus gyakorlatokkal és bűnbánati szertartásokkal kérik Isten bocsánatát: böjtölnek (Bír 20,26; 1Kir 21,8kk), megszaggatják ruháikat és zsákruhát öltenek (1Kir 20,31k; 2Kir 6,30; 19,1k; Iz 22,12 vö. Jón 3,5-8), hamuba ülnek (Iz 58,5; vö. 2Sám 12,16), fájdalomkiáltásokat hallatnak (Bír 2,4; Joel 1,13; 2,17), alázatosan megvallva bűneiket, a gyógyulásért, mint kegyelemért könyörögnek (a zsoltárokból előadják nyomorukat, könyörögnek Isten segítségéért, kérik mindenhatóságát és irgalmát: Zsolt 6, 38; 41; 88; 102), közös bűnvallomást tesznek (Bír 10,10; 1Sám 7,6), engesztelő áldozatokhoz és szertartásokhoz folyamodnak (4Móz 16,6-15). Azt látjuk, hogy a gyengeséget, betegséget és a gyógyulás lehetőségét az Istenhez fordulás szükséglete köti össze az ószövetségi rendben, nem utolsó sorban az alázatos bűnmegvallás formájában.⁵⁰

49 BARTHA i. m.

50 LÉON-DUFOUR i. m. 182.

Istenben bízva készülnek fel arra, hogy a kért kegyet elnyerjék. Az Ószövetség idején ezt néha csoda formájában kapják meg (1Kir 17,17-24; 2Kir 4,18-37; 5). Mindenesetre a gyógyulásnak akkor is, és ma is jel értéke van: Isten lehajol(t) a szenvedő emberiséghez, hogy megszabadítsa bajaitól.⁵¹ Már ekkor nyilvánvaló, hogy nem arról van szó, hogy Istennek lenne – fizikai értelemben – szüksége az áldozatra, sokkal inkább a kapcsolat helyreállítása a cél, az Ő részéről is. Jól példázza ezt a felismerést Dávid imája a templom-építésre szánt adományok számbavételekor: „Tőled van mindez, és csak azt adtuk neked, amit kezedből kaptunk” (1Krón 29,14).

A szó szoros értelmében tehát Istennek nincs szüksége az emberek áldozataira. „Jahve nem adósa az embernek, annál inkább az ember az Istennek. A szertartások a belső érzelmeket teszik láthatókká: az imádást, önfeladást (egészen eléggő áldozat révén), a vágyat az Istennel való bensőséges viszonyra (šelamim formájában), a bűnvallomás lehetősége és a bocsánat elnyerése iránti vágyat (kiengesztelő szertartásokkal). Az áldozat előfordul az Istennel kötött szövetség szertartásaiban (vö. 1Móz 8,20kk), különösen a Sínai hegyen (2Móz 24,5-8); megszenteli az egyesek, a család és a nemzet életét, elsősorban a zarándoklatok és az ünnepek alkalmával (1Sám 1,3; 20,6; 2Kir 16,15)”.⁵²

De folyamatosan fennáll a veszélye annak, hogy ezek – mármint az áldozatok és az egyéb cselekedetek – csak külsőségek maradnak, szívbeli elkötelezettség nélkül és a bűnbánat tettekre váltása nélkül. Már az ószövetségi időkben is előfordul, hogy ragaszkodnak a szertartásokhoz, miközben elhanyagolják azok jelentését, szem elől tévesztik azok eredeti célját. Innen a próféták meg-megújuló figyelmeztetései. Ők a hamisságot ítélik el, hiszen a „[S]zertartások sokfélesége, önmagában, még nem dicsóíti meg Istent. [...] A szív készsége nélkül az áldozat üres mozdulattá és képmutatássá válik; a szándék tisztasága híján visszatetszik Istennek (Ám 4,4; Iz 1,11-16). A próféták mindig erőteljes kifejezésekkel sürgették a lélek elsődlegességét (Ám 5,24; Hós 6,6; Mik 6,8; Joel 2,13). Ezzel nem mondtak újat, hanem a régi (2Móz 19,5; 24,7k) és állandó hagyományt (1Sám 15,22; 1Krón 29,17; Péld 15,8; 21,3.27; Zsolt 40,7kk; 50,16-23; 69,31k) folytatják”.⁵³

Jeremiás teszi fel a kérdést, hogy *mit ér az, ha a Tízparancsolat tiltásait sorra megszegő emberek bemutatják áldozataikat, és fellelegeznek, hogy „megszabadultunk”, azután pedig mennek ugyanazokat a bűnöket újra elkövetni?* (Jer 7,9k).

51 Uo. 125.

52 LÉON-DUFOUR i. m. 40.

53 Uo.

6. Összefoglalás

A 2020-ban kirobbant járvány jelentőségét növeli, hogy átfogó válságot eredményezett, tartós társadalmi, gazdasági hatásokkal: „A koronavírus-világjárvány következtében az idén 265 millióra emelkedhet, vagyis csaknem megduplázódhat az élelemhiánnyal küzdők száma világon, ha a kormányok és a magánszektor nem avatkozik közbe. Miközben a COVID-19 világjárvánnyal küzdünk, egy éhínségjárvány szélén állunk” – jelentette ki David Beasley, a WFP vezérigazgatója az ENSZ Biztonsági Tanácsa előtt.⁵⁴ Mint mondta, „minden este 821 millió ember hajtja éhesen álomra fejét világszerte”, további 135 millió ember esetében „az éhínség válságos szintet vagy még ennél is rosszabbat ért el”.⁵⁵ A WFP elemzése szerint az idei év (2020) végéig további 130 millió ember sodródhat az éhínség szélére a pandémia következtében – ha nem kerül sor a kieső anyagi források pótlására, illetve a kereskedelem zavartalanságának biztosítására. Beasley emlékeztetett, hogy *már a koronavírus-járvány előtt figyelmeztette* a világ vezetőit, hogy „2020-ban a második világháború óta nem tapasztalt humanitárius válsággal szembesülhetnek” a fegyveres konfliktusok, afrikai sáskajárások, és a gyakoribbá váló természeti csapások, illetve gazdasági válságok miatt.⁵⁶

Nem ismerjük a jövőt, a fentiek alapján nem tudunk közvetlenül következtetni az elkövetkező eseményekre. Ami biztos: a betegségekkel és járványokkal kapcsolatos rendelkezések mögött világosan felismerhető lelki alapelvek, mozgástörvények bizonyosan támpontot és fogódzót jelentenek a mai válság(ok) közepette is: Isten nehézségekkel kapcsolatos, Jézus áldozata felé mutató terve, valamint a bűn természete, okai és következményei tekintetében is *számos meggyőződést szerezhetünk az ószövetségi igehelyek alapján is.*

E tanulmány is rámutatott arra, hogy miközben általános emberi tendenciánk, hogy fekete-fehér válaszokat akarunk, 'egyetlen nevet' várnánk minden kérdésünkre, a most vizsgált témában sem válhat automatizmussá, hogy Istent, Sátánt vagy éppenséggel Ádámot és Évát nevezzük meg minden nehézség szenttelen forrásaként, kifejezett okozójaként. Ha így teszünk, könnyen szem elől téveszthetjük Isten átfogóbb tervét – melyben a betegségeknek is konkrét helye van –, s a saját szerepünket, lehetőségeinket is tévesen ítélniük meg. Talán nem véletlen, hogy a bűn és a betegség kapcsolata is egy olyan kérdés,

54 CSURGÓ D.: ENSZ: Bibliai méretű éhínség jöhet a koronavírus miatt. *INDEX*, 2020. 04. 21. 1. https://index.hu/gazdasag/2020/04/21/koronavirus_ensz_ehezes_elelmiszerhiany/ (2020. 06. 18.)

55 Uo.

56 Uo.

amelyben csak meggyőződésbeli sarokpontok vannak, s a többit nekünk kell kipótolnunk a meggyőződésünkre alapozott hitünkkel.

S hogy miként lehetne a tanulmány felismeréseit egyetlen gondolatba sűríteni? Az egyik lehetséges választ a 2Kor 4,15-18. versekben találjuk: „Mert minden értetek történik, hogy minél bővebben áradjon a kegyelem, s így hálát is mind többen adjanak az Isten dicsőségére. Ezért nem veszítjük el kedvünket, mert bár a külső ember romlásnak indult bennünk, a belső napról napra megújul. A mostani pillanatnyi könnyű szenvedés ugyanis a mennyei örök dicsőség túláradó mértékét szerzi meg nekünk. Csak ne a láthatóra, hanem a láthatatlanra fordítsuk figyelmünket. Mert a látható mulandó, a láthatatlan azonban örök”.

*Ez az idézet jól összefoglalja mindazt, amiről szó eset ebben a tanulmányban: azt, hogy a nehézségek – esetünkben: betegségek, járványok – nem értelmes cél nélkül valók, Isten terve szerint elvezethetnek minket egy hálásabb gondolkodáshoz, végső soron Isten dicsőítéséhez, továbbá bizonyosan alkalmasak egy érdemi lelki megújulás kiváltására, a testi-lelki gyengeségeinkkel való szembenézésre (s mindez akkor is igaz, ha bekövetkezik gyógyulás, s akkor is, ha nem). Ráirányítja figyelmünket a láthatatlanra és az örökkévalókra: úgy szembesülünk a múlandóságunkkal, hogy közben erősödhet bennünk a remény – már csak azért is mert éppen *Krisztus, az ártatlan Szolga betegsége* volt az, ami a bűnösök vétkeinek kiengesztelését és a számunkra megnyíló, Istenhez vezető utat eredményezte (Iz 53,3-12, vö. Zsolt 73,14).*